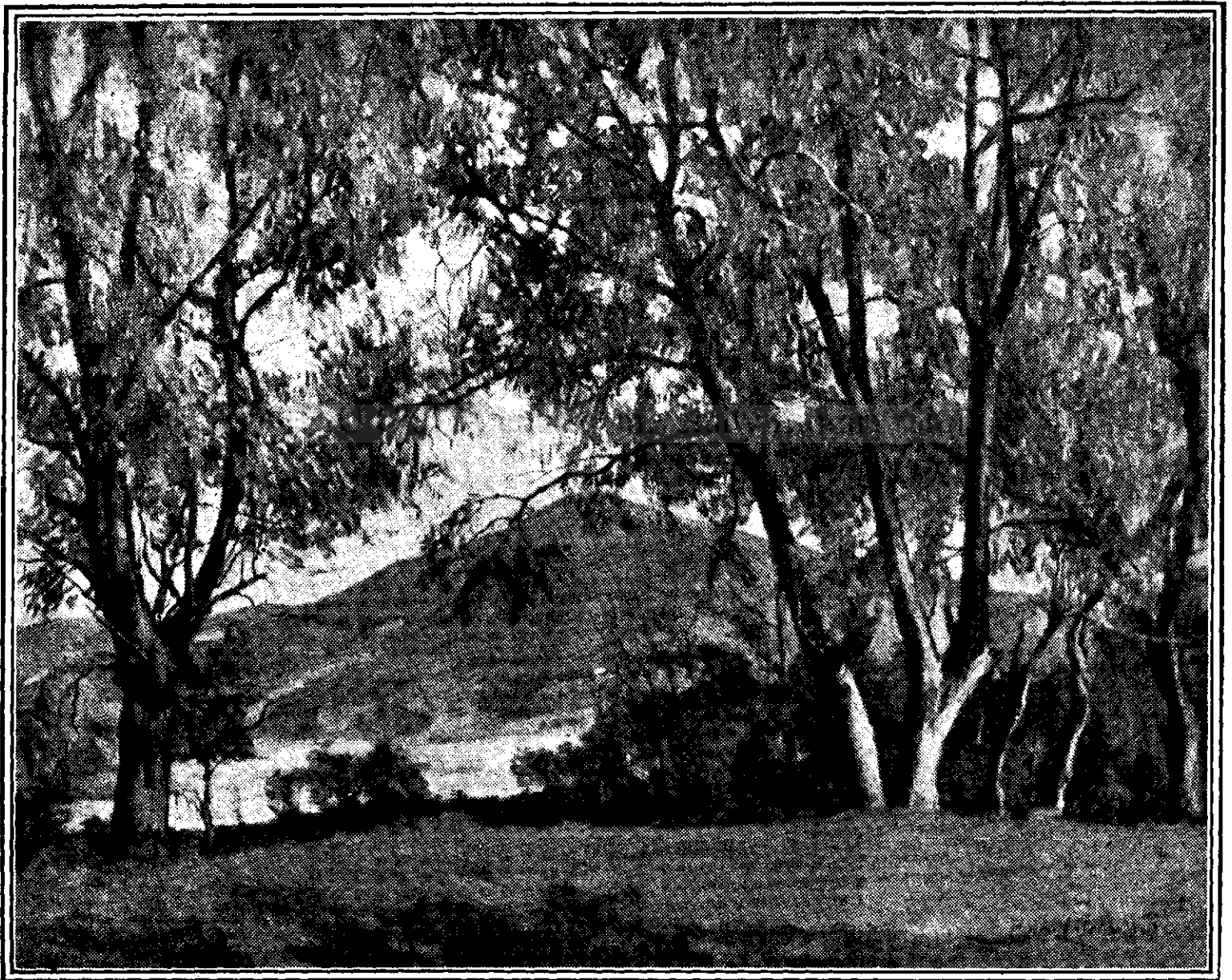

UNIVERSUL LITERAR

AL MARINO-MOSCU : LUMINI DE TOAMNA

In acest număr: ION PILLAT, A. COTRUȘ, ION CALUGARU, VICTOR EFTIMIU, A. POP-MARTIAN, GUILLAUME APOLLINAIRE, VIRGINIA GHEORGHIU, MIHAIL ȘT. BAIȘOIU, PAUL I. PAPADOPOL, SERGIU DAN, LADISLAV REYMONT, ALEX. IOSIF, PETRU ARBORE, ION BĂILĂ, ZOE LECCA, B. CECROPIDE, N. N. TONITZA și PERPESSIGIUS.

An. XLIII, No. 12.

20 Martie 1927.

Lei 5

La o răscruce

Icoana mea, e un chip care mă minte,
Și ruga, mi-i o lacrimă fierbinte;
Dar inima nu vrea să înțeleagă,
Și numai de păreri de rău mă leagă.

Visam... nădăjdile-mi curate!
Un drum ales și liber de păcate;
Dar nu știu ce imbold păgân mă duce,
Pe căi piezișe până la răscruce.

Un pas de-ași face încă mai departe,
Aș da de ingeri care să mă poarte;
Dar stau pe loc, învinsă și plecată
Cu inima pe-o lespede ciudată.

Ești tu! Icoana rece și bizară!
La o răscruce — ca din gol o fiară,
Anume semănată de ursită, —
M'ai pironit cu cea dintâi ispită.

O! simt voința mea, cum amorfește,
Pe îndelete în ochii tăi, ca'n clește,
Mi-e rău.. dar par'că mi-i așa de bine,
Că nu mai pot să mă despart de tine.

Am lăsat în adins deschisă fereastra....

Am lăsat în adins deschisă fereastra
să-mi năvălească primăvara în piept..

Cine știe..

s'ar putea să nu fiu pe-acasă
și m'ar durea, să-mi bată la geamuri
fără s'o aștept,

Așa —

când mă voi întoarce inoptată,

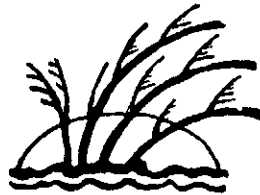
O voi găsi în toată odaia

năpădită ca un parfum

și voi avea cine să-mi mângâie obrații,
venind rătăcită, plânsă..

și uitată de pe drum.

VIRGINIA GHEORGHIU

Versurile...

„Se caută prin minte, ca două mâini în noapte;
Dau rod, ca'n ginecece polenul din stamină; —
Și ies din beznă, albe pe arii de tunna,
Sau cad din ramul minții, ca două fructe coapte.

Ca porumbeii'n câmpuri se chiamă și s'adună, —
Și când încep, din umbră, de-aproape să-și răspundă,
Se mângâie, prin arbori, cu umeri albi, sub lună,
Rostogolind prin Irunze un găngurit de undă.

Se strigă lung din urmă, ca sticlul de cocoare
Ce curge peste holde, cu soarele în penec;
Se cutcă'n suflet, bune, ca micii în poeme,
Suu însetează, calde, ca ezii pe ponoare.

Când stele cad prin poale de ape, — noaptea bate
Poșghițe de lumină, pe nicovala lunii;
Iar ele ies din minte, cum se rotește pământii
De-afungul, pe alee, în parcuri minunate.

Lunatică, — s'adună din umbră, friguroasă,
Pe culmile de dealuri și pe spinări de nor, —
Cum tuncă'n lumină pisicile pe case,
Chemându-se, din ceafă, cu ochii de fosfor.

Sunt micii și sar din umbră ca prësurile'n grâu,
Sunt triste ca amiaza prin trestii roșii toarsă,
Sunt mari și și poartă umbra albasira priusa'n brâu,
Ca berzele ce calcă, ritmat, pe brazda'ntoarsă.

Sunt gemene, — ca luna căzută'n două iazuri,
Suu singure, ca râul ce curge prin islazuri, —
Răsună'n pași de-o samă, ca ciopotele'n turlă,

Sau — ca prin gropniți, lupii — durerea strămbă'și urlă.

A. POP MARTIAN

GENERAȚIA NOUĂ FAȚĂ DE TRADIȚIE ȘI DE MODERNISM

— CONFERINȚA ȚINUTĂ ÎN SEARA DE 27 FEBRUARIE, LA ATENEUL ROMAN —

de ION PILLAT

Doamnelor și domnilor,

Criza spirituală, în care trăim, ne impune oarecari datorii, în special tinerețului. Generația nouă, de după război, se găsește astăzi într'unul din punctele sale cele mai critice față de diferitele tendințe, cari își fac joc în cultura românească. Ei îi revine să decidă ce direcție va lua această cultură. Ei îi revine să-i croiască pentru mai târziu un drum luminos, sau o potecă întortochiată.

Această criză spirituală, care există mai în toate țările europene postbelice, la noi a luat un caracter mai acut. Era și firesc să-l ia: suntem o țară tânără, în care și tradițiile sunt mai slabe, mai noi și în același timp, în care, ca în orice țară mai nouă, elementul modern, elementul modernist, intră cu mai multă forță gășind un stăvilă mai mic. Nedumerită, astăzi generația nouă se găsește în fața tradiției și în fața modernismului ca în fața a două căi, fără să știe pe care să o aleagă. Aș putea asemăna această nehotărâre ca două râuri, care-și iau isvorul la distanțe foarte mici, dar cari, pe măsură ce se depărtează, duc în direcții cu totul opuse. Orice tendință vom alege orice drum vom lua astăzi, nu leagă numai o generație trecătoare, ci obligă statornic viitorul nostru cultural pentru veacuri poate.

Mă gândesc la acest viitor și de aceea vă spun că trebuie, înainte de a studia conflictul între tradiție și modernism, să vedem puțin, care este caracterizarea acestor termeni. Să ne dăm bine seama ce înseamnă tradiție și ce înseamnă modernism, ca să putem pe urmă judeca obiectiv marele proces deschis între ele.

Orice om și orice individualitate colectivă (neamurile și popoarele) trăesc două feluri de viață? Una este o viață mai adâncă, o viață originală, o viață, care este însuși sufletul națiunii și cealaltă este o viață superficială, o viață împrumutată, o viață, care stă la suprafața conștiinței noastre și conștiinței unui neam. Față de aceste două feluri de a trăi în prezent avem și două feluri de a trăi în timp, adică avem două tradiții. Deoparte este o tradiție vie, o tradiție dinamică, creatoare și comprehensivă, care corespunde cu viața aceasta intimă, cu viața aceasta adâncă, de care vorbeam și care în totdeauna este originală, fiindcă pornește chiar din fundul sufletului nostru. Dar pe lângă această tradiție mai avem o altă tradiție, pe care aș chema-o „tipic”, care este o tradiție moartă, o tradiție statică, storică, fiindcă e închisă inovațiilor și fiindcă nu face decât să prelungască, osificând-o, o imitație luată dela străini. Dacă aș putea să compar aceste două tradiții, aș lua ca termen de comparație un râu, care ar fi înghețat; sub ghiață, care reprezintă tradiția moartă, ceace a rămas la suprafață, simțim și vedem tradiția vie, care curge și duce acest râu tot înainte. Dar să luăm din trecutul nostru, ca să luminăm mai bine această dualitate, un exemplu de tradiție vie și de tradiție moartă. Mă gândesc la ideea de latinitate, care cu siguranță împreună cu ideea de creștinism, sunt

cele două mari idei, cele două părgăhii, cari ne-au permis să ne dezvoltăm ca nație și ca popor. Ideea de latinitate la început a fost creatoare de energie, susținătoare a unui simțământ național, fie că se trecea sub pana cronicarilor sau iscusitului învățat care a fost Dimitrie Cantemir, fie că mai târziu ea s'a regăsit de către marii cărturari ardeleni: Maior, Micu, Șincai, în ruinele Romei antice. Dar, pe lângă ideea de latinitate, această idee generatoare, avem o altă formă a ei, care cu încetul în cursul vremurilor s'a osificat și s'a transformat din tradiție vie, din

ION PILLAT

idee generatoare, în ceva static, în ceva mort. Mă gândesc la „latinism”, balastul filologic, care a închis drumul deschis pe vremuri, chiar de ideea din care deviasse în cursul veacului al XIX-lea.

Tot așa, dacă luăm ideea de creștinism, vedem la început, că această idee de creștinism ortodox a fost generatoare în artă, unde a creat arhitectura, unde a creat pictura bisericească, unde a creat tiparul cărților religioase și în același timp a fost și isvorătoare de energie națională, căci ea a condus și a însuflețit voevodele române în luptele lor lupte contra păgânilor, contra turcilor. Dar această idee a fost transformată în voacul al XVIII-lea, sub influența Fanarului, a mănăstirilor închinate și a călugărilor greci, veniți dela Sf. Munte și vedem această tradiție vie, transformându-se cu încetul într'o tradiție împrumutată, în ceva mort, într'un tipic.

Această idee putem s'o regăsim și în afară de hotarele noastre. Avem ideea antichității care a fost pe rând o tradiție vie, a Renașterii croatoare

de arte și culturi superioare și o tradiție moartă, o simplă modă, trecătoare și stearpă, când ne-a dat, la începutul veacului al XIX-lea, stilul „empire” în Franța.

Am văzut pe scurt cum această idee de tradiție poate fi disociată în două elemente, în tradiție vie și în tradiție moartă, să cercetăm, ce putem înțelege prin modernism și ideea de modern.

Mai întâi, ce ne lovește dela început este că modernismul nu există prin el însuși, el nu există decât ca antiteză, printr'o dublă iluzie; nu există decât ca antiteza: nou-vechi, tânăr-bătrân și, după cum punem accentul pe unul sau celalt din termeni, dăm un sens peiorativ sau nu acestor termeni. Așa, pentru orice tânăr, ce este bătrân este un lucru trecut, care trebuie să moară, este un lucru demodat pe când pentru orice bătrân tot ce este tânăr este un lucru de neînțeles, un lucru căruia îi lipsește experiența vieții. De aceea vedem chiar în trecutul nostru, după cum s'a pus accentul pe una sau altă formă, apărând două calificative diferite pe vremea Dejului și a lui Ceaușescu. A unci uneri, reînțorși din străinătate se minunau și se indignau în fața portului oamenilor mai bătrâni, cari păstrasera antereul de modă turcească, cu poalele până la pământ, i-au numit „tombatere” (tombe a terre — cade până la pământ), pe când bătrânii la rândul lor, dând un sens peiorativ tinerețului, abia reînțorși din apusul revoluționar și care cânta Marseillaise-a, îi numia, „firf soni” (din „vive le son du canon”). De aceea ziceam că ideea de modern nu poate trăi la început decât prin antiteză. Să vedem însă dacă în chiar cuprinsul acestei idei de modern nu există, cum am constatat și în cuprinsul ideii de tradiție, două feluri foarte diferite de a fi, două modalități, străine una de alta, de a se exprima.

În adevăr, un fapt ne lovește imediat, acela că avem de a face de o parte cu spiritul modern și de altă parte cu modernismul. Unul ne apare o altoire rodnică și necesară oricărei tradiții vii, căci o tradiție, care la un moment dat n'ar fi împropătată de altă cultură cu orizonturi noi sufletești, ar putea ușor să se transforme în tipic, pe când modernismul nu este decât adaptarea, adică imitarea dela străini, a unor produse, cari nu corespund cu tradiția noastră adâncă, cu sufletul nostru primitiv. Pentru a ilustra cele spuse ca un exemplu, aș lua influența nouă, modernă pe vremuri, a romantismului francez în literatura noastră. Ea a venit de o parte ca spirit modern, care a fecundat tradiția veche daco-romană, însă de altă parte a venit și ca modă trecătoare. Și dacă am studia romantismul și franțuzismul la doi poeți români, cari pe vremuri au avut un succes egal și cari astăzi apar foarte inegali, la Alexandru și la Bolintineanu — vedem de o parte la Alexandru, după o perioadă modernistă de franțuzism și romantism, transformându-se această influență, printr'o atingere mai adâncă cu literatura populară și cu solul românesc, într'o tradiție vie, dându-ne Pastelurile, pe când Bolintineanu, rămas numai cu vocabularul și cu moda străină, fără a o putea asimila complect, a degenerat în manierism și de aceea astăzi e cu totul perimat.

Noi aici vorbim de tradiție și de modernism, însă mulți și printre aceștia mai ales printr'o modalitate modernistă, neagă

existența unei tradiții românești și spun: bine, înțelegem ca un popor, o literatură, o țară cu o tradiție originală să-și închidă porțile față de modernism, dar o țară sau un neam, care nu are o tradiție proprie, trebuie să-și formeze o tradiție nouă, împrumutând-o de aiurea.

Și atunci, se naște firesc o chestie prealabilă adică trebuie să ne întrebăm: există oare o tradiție românească, ceace revine a întreba dacă avem sau nu un stil românesc. Nu ne vom ocupa nici de forma de stat, unde bine-înțeles am putea găsi o tradiție, un fel original de a fi românesc, care se poate sintetiza în trecut prin voevodatele noastre naționale creștine. Nu-l vom căuta acest stil nici în datinile, în obiceiurile sau în portul nostru atât de caracteristic pentru orice cercetător, ci ne vom opri numai la două forme ale spiritului românesc, la fenomenul religios și la fenomenul artistic, fiindcă socot că ele sunt legate mai adânc cu sufletul nostru. Și atunci, dacă vom găsi înadevăr, în felul de a-și interioriza sentimentele lui adânci față de Dumnezeu, adică în credința religioasă a românului și în felul de a-și exterioriza sentimentele lui adânci față de natură sau semenii săi, adică în creația lui artistică, dacă vom găsi spun o originalitate, un ce specific, putem spune cu drept cuvânt că există o tradiție românească.

Să vedem mai întâi, dacă în creștinism, așa cum se găsește la Români, sub forma lui ortodoxă, avem de a face cu o formă specific românească, care să alteie țării noastre și poporului nostru sau dacă avem de a face cu o formă de importanță străină, care ni-a rămas străină.

Putem trage o paralelă ușoară între ortodoxism și catolicism, care prin natura lui organică este o religie universală, deci internațională, având o singură limbă, limba latină, — pe când religiile ortodoxe au adoptat limba națională a fiecărui popor, identificându-se astfel prin grai cu însuși sufletul neamului. Se va răspunde: între ortodoxism și catolicism există o diferență, dar între ortodoxismul slav și cel românesc nu există nici una. Dacă corectăm însă substratul ortodoxismului, misticismul lui, constatăm imediat că misticismul românesc se prezintă cu caractere cu totul deosebite de misticismul slav, mai nebulos, așa putea spune mai irațional și care nu are nimic a face cu misticismul concret și plastic al ortodoxismului românesc.

Un poet tradiționalist — acum câțiva timp — într'un articol frumos, intitulat „Isus în țara mea”, a încercat o apropiere nimerită între împământarea motivului religios la noi și producțiile folclorului românesc. Mă voi mulțumi să vă citesc un colind, dintr'o colecție de cântări de stea și colinde, culese de d. N. I. Dumitrescu. În acest colind moștenit și a fost românizat de poezia noastră populară.

COLIND

Sculați, sculați voi boieri,
Că vă vin colindători,
Noaptea pe la cântători;
Și nu vin cu nici-un rău,
Ci v'aduc un Dumnezeu,
Mie la trup,
Mare la suflet
Mititel
Și'nfașețel,
Cu fața de țâpșle,

Cu scufa de borangic,
Alături, în preajma Lui,
Mprejurul leagănului,

La iohane

S'trei cucoane:

Una face fedeleu,
Alta face muc de sen
Și-alta scald' pe Dumnezeu,
Ce astăzi ni s'a născut
Mare Domn fără'nceput!

În grădină măr rotat,
De flori albe scuturat;
Iară la tulpina lui,
La tulpina măzului,
Este-un pat.

De-aur curat.

Iar pe pat ce-i așternut?
Iarbă verde dela Prut,
Și în el cine dormea?
Cine oase-și odihnea?
Cuconița, cuconașul,
Iar alături copilașul.

La ușori,
Mânunchi de flori;

Pela ușe

Flori de ruje;

La ferești

Mere domnești;

Sus pe tindă,

Flori de ghindă;

Pe podele

Rândunele;

La icoane busuioc,
Da-v'ar Dumnezeu noroc!

Din cetirea acestui colind reiese caracterul cu totul autohton, rezultatul unei împământări desăvârșite, a elementului creștin la noi în țară. Putem deci vorbi de o tradiție religioasă românească.

Dar să vedem acum, în artă, cea de a doua expresie sufletească a unui popor, găsim noi oare acest element autohton?

Să-l căutăm, mai întâi, într'o artă, care este mai la îndemâna noastră, care ne lovește privirea de îndată ce pătrundem într'o casă țărănească: arta casnică olărie, țesături, chilimuri. Motivele ornamentale, cari împodobesc atât de frumos oalele noastre românești s'au regăsit în niște săpături făcute în Ardeal, pe cioburi vechi din perioada neolitică, așa că motivele acestea, legate par'că de pământul nostru, cutreerat de atâtea civilizații, au rămas, trecând peste valurile timpului și au creat o artă românească, o artă pe care o numim românească, dar care este poate a pământului acestuia. Același lucru îl observăm și în chilimurile, fie ele oltenești, fie moldovenești și basarabene, unele influențate mai mult de Peninsula Balcanică, altele influențate mai ales de Ucraina, însă cari păstrează fiecare o notă etnică particulară în proporția și așezarea motivelor, în modul plastic de a-le stiliza, în acel gust special al românului, care nu are nimic excesiv, în arta lui armonioasă, diferită prin esență spirituală de aceea a popoarelor slave dinprejur.

Dacă dela arta casnică trecem la arhitectură, la felul cum este construită casa românească, găsim și aci un tip special de casă, răspândit și în țară și în Peninsula Balcanică, răspândit și în țările vecine, dar care numai la noi a luat acest aspect de casă țărănească românească, adaptată așa de minunat și luminei țării și climatei ei și nevoilor rustice ale locuitorilor. Este tipul de casă cu pridvor sau cu prispă, tip de casă mică, ce se pierde în regiunea dealurilor printre livezile de pruni, sau care la șes, se pitește în vre'o vâlcea.

Găsim apoi un tip românesc de arhitectură religioasă, la mănăstirile noastre și nu voi intra aici în detalii, căci ne-ar duce prea departe, ca să arătăm anume ce motive, fie ele gotice în Moldova și

AL. MARINO-MOSCU: NECULAI FRIPTU

Ștefan cel Mare, fie ele bizantine în Muntenia lui Neagoe și Mircea au împământat aceste stiluri în arta ctitoriilor lor.

Dar arhitectura românească astăzi e pusă în fața unei probleme, pe care caută s'o soluționeze.

Noi am fost o țară de păstori și de agricultori. În trecut n'am avut orașe mari sau, orașele cari existau, aveau un tip rustic. Multe mahalale de astăzi mai pot să ne dea o idee, de ce a fost o casă țărănească sau o casă boierească de țară. Astăzi, când civilizația Apusului a pătruns până la noi și cunoaștem de înseamnă un oraș mare european, generația nouă de arhitecți români trebuie să caute să adapteze tipul de casă românească nevoilor moderne de igienă și confort. De aceea toate transplantările, cari s'au făcut în orașele noastre, de case cu stil complicat străin, aberația unor case pe străzile Bucureștilor sau a orașelor din provincie, de stil gotic sau Ludovic XVI. este vădită, căci aceste stiluri nu pot corespunde nici cu trecutul nostru, nici cu clima noastră, nici cu nevoile noastre. Depinde de sârguința și de inspirația generației noi de arhitecți români, ca să ne dea acel tip de casă românească, tip întemeiat pe trecut și revenind chiar până la prototipul casei române, spre a fi bun, adică adaptat viitorului și caracterului propriu țării și oamenilor.

În această privință răspunsul dat de moderniști îmi pare fals și în diferitele reviste de arhitectură modernistă, pe cari le-am răsfoit, am văzut același fel de case, aceleași cazărni, sau aceleași case de raport și la Praga, și la Berlin și la Paris și la Roma, fără nici un stil aparte, fără nici o diferențiere.

Să trecem acum la sculptură. Dacă în arhitectură am putut constata că avem o tradiție, că avem un stil românesc, în sculptură nu găsim același lucru. Faptul este firesc, fiindcă religia noastră ortodoxă ne împiedică să copleșim chipari cărorora să ne închinăm. De aceea tânără sculptură românească este nevoită să-și crezce singură o tradiție, plecând dela ornamentația în lemn sau dela motivele lucrate în piatră dela mănăstiri, dar plecând mai ales dela partea picturală a icoanelor și dela sculptura mai veche romană, găsită pe pământul Daciei.

În pictură însă avem un teut românesc și oricine a cunoscut mănăstirile sau icoanele noastre, poate să-și dea seama că sub tipicul bizantin, care vrea ca orice icoană să fie tratată într'un stil comun, găsim totuși o emoție, specifică solului, care face ca o icoană românească să aibă un caracter propriu, diferit și de icoana pur bizantină și de icoana rusă, una mai rafinată ca tehnică dar mai puțin spontană ca inspirație, cealaltă mai expresivă ca formă, dar mai barbară ca fond.

(Va urma)

CARTE DE POVESTIRI POPULARE

Răpirea lui Oivide

II

VITAI CEL DE DUMNEZEU TEMATOR

de ION CALUGARU

Acum, cică's două ziceri despre o singură schimbare la față.

Una : I-au tras la rândea, i-au șters obrazul vechiu ca pe o urmă de funingine. I-au țigănit, Trupul s'a copt în flăcări, inima s'a limpezit de datinele scrise într'ânsa...

Alta : Oivide a murit, precum e firesc să moară oamenii. Ciudat numai e, că din găoace a sbughit Vitai; flăcău ruginit de o tristeță timpurie, îmbibat de dulceață de curmală. Vitai s'a născut bărbat, sărind peste copilărie ca peste un zăplaz prea scund. Intocmai ca ciurile, despre care se spune că nasc vrăstnice, de 21 de ani, să se poată săvârși la 150. Vitai s'a născut înțelept și blând, s'a arătat preot alb într'o capiste de draci, glas subțire în larmă de țigiri și rugină...

Cei fricoși, păziți de câini, jandarmi și lacăte cred multe năzdrăvăni, despre țigani; de pildă, că zboară ca păsările, ierneză ca vitele, și s' cruzi ca jderii. Dar, cu toate că svenuri negre creșe și i înercuie, țiganii rămân totuși, o semănție cu trebuinți zilnice ca toți oamenii, semănție ncîndoies, destoinie înzestrată, cu puțințe de a întrece în multe privinți alte seminții. Dacă se măsoară nu-și dau în vileag decât păcatele — dintr'o ciudată nevoie de sineși-poncgrire — și-și ascund cu sgârzenie virtuțile. Știu că pe pământ oamenii sunt numai în trecere, spre firnul nestatornic și întins fără socoteală, de aceea disprețuiesc pe cei statonici, pe cei chivernisiți, cari strâng zina de mâini în pungă, o murează în saraură, să nu se strice. Cineva a înmăștiat un pumn de slove, ce se răspândește, lumincare, pe podisuri, înnegresc ulițele cu prevestiri scrise într'o limbă străină. Li vezi, cetesti o carte fără înțelepe când n'ai învățat și nu știi desluși decât buchii latinești și cirilice. Cum leagă rube-deni, cum se desparte bărbat de neșere, cum cresc dancii ca urzicile și tufele, cum cresc datinele, cum se scrijilesc obi-ceiuri : — nimeni nu știe, nimeni nu-i cată. Viețuiesc fără vrerea nimănui, se duc ca negurile, nu presară leșuri pe drumuri, n'au țintirime, n'au biserică. Poate gătesc și se ospătează la brazaice cu pastramă de mort, poate ard carnea pe altare și păstrează numai ciobanele bune pentru farmece. N'am trăit de loc printre dânsii : nu le cunosc vicleniile, ascunsele pietre cari macină viața. Am învățat limba lor din cărți. Limba și lasă coada ca sopârlele, nănarlește ca viețarii și schimbă solzii, n'ai cum s'o prinzi. Îmi place cuvântul „lilinghi" (ce se tălmăcește flori) am învățat să înjur, m'am răvniț țigan, dar am rămas cecace sunt : puțin la trup, puțin la pricepere. Țiganii îmi plac fiindcă se prăjesc în zăpezi, plutesc într'o tălăzure de jăratec, colindă pământul (fără bagaj), nu se rusinează și nu plâng decât, când îi bați. Au simțul zădărniceii ascuțit, văzul treaz și o rofă ageră.

Ei văd cum se leagănă colina și bolda, cum se împletește spinările amiezii cu ceafa cerului; cum cresc grânele și prunele; Aud plescăitul stafiiilor când se spa-

lă în râu, — clămpănitul strigoilor când mușcă pietrele și mistuie dealurile. Ei știu când se schimbă străjerii anotimpurilor și căzăcimea dă iures prin țăr-guri și iarna călărește pe crivăț, când se încheie pacca și zefirul falfăe steaguri albe...

ION CALUGARU

de Maxy

În mijlocul nației oahese, Vitai se rătăcise, pupază printre ciori și cucivăi. De multe ori l-au tras de urechi și i-au smuls pletele ca să-l imbie la furțisaguri. Nu s'a clintit în virtute. Se ternea de ce va să vină și de ce nu vine în căruță. Nu se depărta de pielea ființei lui cu o negreață de unghie. Astenta, Dumnezeu ascuns într'o clopotniță să rogoare cu luceferii și să-i desfete urechea cu zumzet plăcut.

Zumzet de ingeri, răs de fetițe cari se împletește cu svenuri de noapte. Printre scați se smeria și se strângea ca în culbec. Vedea trenul care sună chinăia zidarilor peste podul Moldovei, noaptea ce-înginge roșii pătrate în zidul fabricii de zahăr — acolo unde domnesc frâncii, — un soi de vârcolaci cari frâng luna ca pe o turtă peste creștetul pământului și când o cer înapoi princesele o lipesc cu hale de cositor și o slobod ne are. Toți l-au socotit biruit de nerozie și l'au lăsat în plata fănelii să culeagă prund, să smulgă buruene, să adape calării, să bucărcască și să mulgă caprele ră-tăcite.

La cortul lui nenosian serpii ca muzile la strigătul frunzei și-și vârsau cuminti, colții cu venin, într'o țigire. Unde Vitai strânsese venin de șarpe pădure, venin de serpoaică lăuză, venin de șarpe băltăreț, otravă rece de năpărcă, venin clocoțit de șarpe destent care poartă cchelari. Un gând vechi îl învâia să strângă venin ca să-l îngroape, când va, în miezul pământului, unde răură pletele de flăcări ale restelii poreclit Leviathan, și jidovii peștriți, frig pe grătare mării de mare. Când nu strângea venin, aduna gaze rlapânde și le botca cu buchii din numele său. Atunci numele se schimbă în palat cu trepte; trepte pe care urci la tronul unei științe încă neînvățate, unei zeități ce arde jurăș

Cum s'a lăsat de poezie

de MIHAIL ȘT. BAIȘOIU

Mă 'ntorceam după meleagurile Moldovii.

În susurul caloriferului, îmi desmorțeam gândurile — înghețate odată cu mine — legănându-mă pe plușul de culoarea tigrului.

Acceleratul de Iași, spârgea întinericul în pătrate de lumină. Sgomotul, ca al unui galop de cal, îl auzeam pierdut în țesătura gândurilor.

Nu veneam în bucurești la examen sau să bătătoresc drumurile ministerele.

Măntorceam dintr'un orașel moldovenesc, unde îndeplinisem bine o delegație dată de „cei mari”. Deci eram liniștit. Atât de liniștit ca să pot să-mi întorc gândurile — ademenite la ducă de cântecul cald al aburilor — spre orașelul împrejmuț de munți de unde plecasem, sau, mai precis, către doi ochi însoriți de veselie, ca și cerul, prins în vârful de munți ca un coviltir, din ziua aceea.

Așa erau, când primăvara, frământata zăpada în bulgări mici ca pumni ei, pe drumul gării. M'a privit o clipă și bufnind în răs a aruncat bulgările în sus ca într'un joc cu mingia. Râsul ei m'a rămas ca o melodie care ți-e dragă și nu poți să ți-o reamintești.

M'am înapoiat și cu pași rari mergeam în urma ei.

Sărea prin zăpadă svărlind cu bulgări parcă în soare sau soarele îi cobora pe împletitură de raze, puf înghețat de pădăie. Bulgările de zăpadă geruită, neînchegat bine, se spârgea sus și cădea sfărâmițat pe ea.

S'a întors către mine și când m'a văzut în urma ei, s'a oprit. Mă aștepta? Am încetinit pașii, am rămas de câteva ori locului căutând — ce, nu știam nici eu — în ziarul deschis tot — degeaba: drumul se scurta văzând cu ochii.

La câțiva pași, am vrut să mă întorc. Râsul ei m'a fluțurat în urechi ca un zumzet de albine în zi de primăvară.

— De ce râzi de mine?

Râsul porni acum năvalnic.

— Pentrucă nu ști ce vrei.

Nu-mi amintesc ca vreodată, în copilărie, să mă fi durut mai mult muștrarea „Doamnei” când mă'ncurcam la „intuiție”.

Și mă privea într'una.

Simțeam cum din obraji îmi ieșeau vâlvățai de foc și pe dinaintea ochilor începea să se infiripeze o pânză de ceață, cusută cu stelute din toate culorile.

— Cum te cheamă?

Întrebarea aș'a mă desmetic. Mă lua drept un copil?... Își bătea joc de mine?... Eram gata să-i arunc batjocura mea și să-mi văd de drum. Îmi adusei aminte însă că numele meu trebuie să-i fie cunoscut. Fusese tipărit de câteva ori prin reviste și, mi se părea cu neputință să nu fi auzit cel puțin de el. Și mândria mea cerea răsunare.

O vedeam cum se pierde și cum, cu siguranță, umilită, își va cere iertare. Îl spusei răspicat.

Așteptam rezultatul și parcă trupul mi se înălțase sau ea parcă se făcuse mititică lângă mine. O priveam cu aerul învingătorului.

— Păcat!... E urât!

Dacă aș fi fost făcut din arcuri cari să mă strângă într'o clipă, tot nu m'aș

fi micșorat atât de mult și așa de repede. Mă făcusem mic, mic de tot și odată chiar disărusem. Nu mai vedeam nimic și-mi vâjia capul.

— ...Al meu e frumos... Vrei să-l știi? Liana!.. Așa-i că e frumos?

Isbucni din nou în răs.

— Domnișoară!..

— Nu! Nu-mi spune domnișoară. Toți colegii mei îmi spun pe nume.

— Colegii?... Cari colegii?

— Dela facultate!.. Ce nu seamănă să fii studenț?

Am privit-o mult. De când eram la facultate nu mă duseseam prea des pe acolo. Cunoscusem însă destule studente și mă obișnuisem să le văd într'un fel. „Domnișoara Liana” era de altfel ca celelalte. Și mă gândeam dacă fata asta, ajunsese să i se cunoască sufletul rămas încă pur ca aerul din locurile ei.

— Domnișoara Liana...

— Te rog!

— ...Mi-ești dragă!

Mă privi fix. Ochii aveau reflexe din trisetea cerului de toamnă.

Poate că în adâncul ei două lacrimi serpuiau în suflet, împreunăându-se. Își închise pleoapele, vrând parcă să păstreze numai pentru ea melancolia amintirilor sau, poate, a lipsei lor. O fărâmiță din bulgările de zăpadă micșorat mereu în mâni, îi scăpă jos.

Pe șoseaua gării eram doar singuri. Îi apucau mâinile. Și le strânse pumn într'ale mele.

— Liana!

Deschise ochii mari.

— Ști ce-ai făcut acum?... Spune-mi, îți dai seama de câte ori am auzit cuvintele astea?... Mă iubești?... M'ai văzut singură, m'ai văzut veselă și veselia mea ți-a dat curaj. N'aveai ce face și-ai vrut să-ți pierzi timpul.

— Liana!

— Știu! Ai putea să juri că ești sincer în clipa asta. Dar în urmă? După ce te vei desparte de mine?... Nu te-ai

gândit la asta?... Vezi vârful muntelui de colo?... Nu-ți spune nimic, nu-i așa? M'e, îmi vorbește, de câte ori îl văd, ca un om. Și taina pe care mi-a povestit-o, într'o după amiază de vară, o aud de câte ori unul ca d-ta... Iartă-mă!.. Nu vreau să te jignesc! E așa de urât însă ceea ce ai făcut!..

— Liana, pentruce...

— ...Pentruce nu vrea să cred?... Prietene, dacă vreodată împrejurarea te va sili să mărturisești așa de ușor ca acum dragostea d-tale, n'o face. Mai mult, dacă vrei, Numai vorbi de ea deloc. Atunci când într'adevăr vei fi găsi'o în sufletul d-tale... vei fi înțeles... La revedere, d-le... Cum ai spus că te cheamă?

— La revedere Liana.

S'a uitat la mine și ochii și-au tremurat genele. Pe urmă s'au însoțit din nou ca cerul din ziua aceea. S'a depărtat. La cotitura drumului m'a fluțurat batista. Cât va mai fi mers trenul, nu știu. Căldura compartimentului mă adormise ca un narcotic. Îmi aduc aminte numai, că în gând am revăzut, doar înfăptuirea asta, care m'a făcut în urmă să cuture toate facultățile, zadarnic. Ba, nu!.. Parcă încercasem să deslușesc sufletul „Domnișoarei Liana”. Aceste „incursiuni” însă se tovară în mîntele încoptul lor, fără să fi ajuns la un rezultat.

Mi-aduc aminte ca prin vis de ultimul gând.

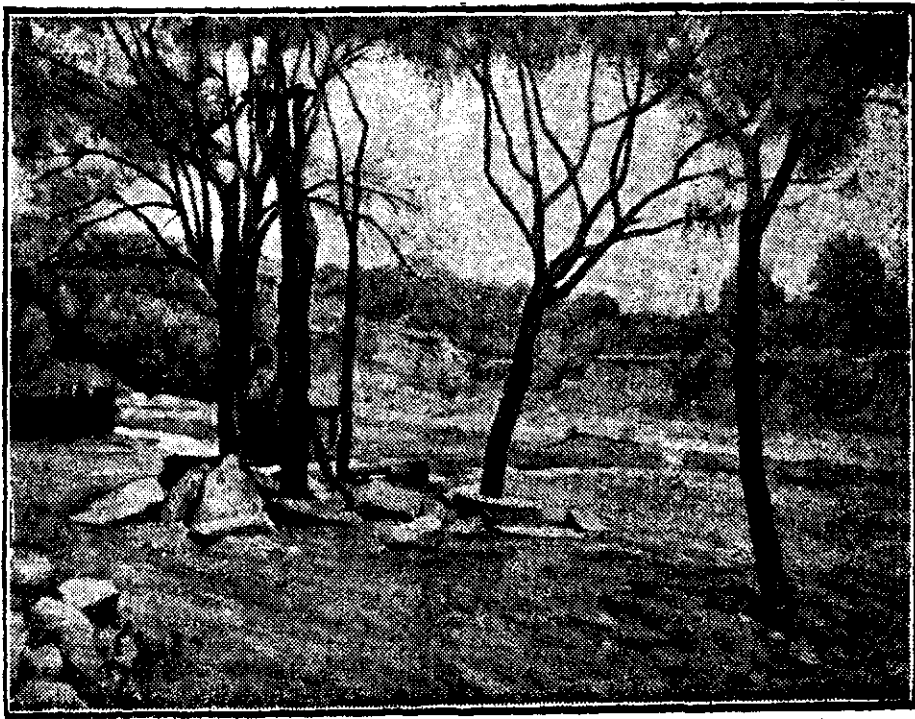
Îmi spuneam sentențios: juca teatru.

Pe urmă asemenea alcoolului, căldura îmi împânzise gândurile și am adormit.

O huruia de fiare și isbiturile vagonului, mă treziră. Am sărit speriat — de ce? — n'aș putea spune.

Rămăsesem singur în compartiment. Am privit mulțumit, băncile și mă gândeam la alegere: cari din ele îmi vor legăna somnul.

Prin fereastra aburită magaziile gării își inspunau, la lumina lămpilor electrice, coperșurile albite de zăpadă. Pomii răslețiți printre ele, păreau colonii de mărgeani cari ca rvin farmec și-ar fi albit vietățile roșii. Cătam să mă dumiresc unde am ajuns. Ușa compartimentului se deschise în spate-mi. Nu

AL. MARINO-MOSCU: LINIȘTE

Mă răsucesc, mă sbat...

Mă răsucesc, mă sbat în gol, în glod...
gându-mi — fir nevăut — mi-l înod
mi-l desnod,
patimi flămânde mă mușcă, mă rod..

Doamne, găsi-voiu spre tine vr'un pod,
pentru foamea-mi de cer,
pentru pașii-mi ce'n gloduri s'afundă și pier,
pentru trăirea-mi fără flori și fără rod ?!

Ca un haiduc
sdrențuit de plumbi, olog, năuc
la răsăruci sudorile de foc mi le usuc
și-mi înfrân pornirile ce spre abis mă duc...

Doamne, Doamne, încotro s'apuc ?!

Vreau să fiu picur...

Vreau să fiu picur îndărătnic, rece
pentru piatra cea mai tare...
Vreau să fiu furtună cotropitoare
și brad ce rămâne'n picioare
pe unde ea trece..

Vreau să fiu pâine albă și bună
pe masa schioapă și goală a flămândului
și pisc pe care cântă'n furtună
doar paserea neagră a gândului..

Vreau să fiu cale plină de soare
pentru toate biruințele mari ale omului,
să-mi simt zilele cum mă părăsesc
[nepăsătoare
ea frunzele pomului..

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Ceva mi-ai șoptit...

Ceva mi-ai șoptit,
măhniț, neliniștit...
Erau prea aproape
de-azu-mi caldele-ți pleoape...
nu te-a auzit...
nu te-a auzit,
Gându-mi ostenit

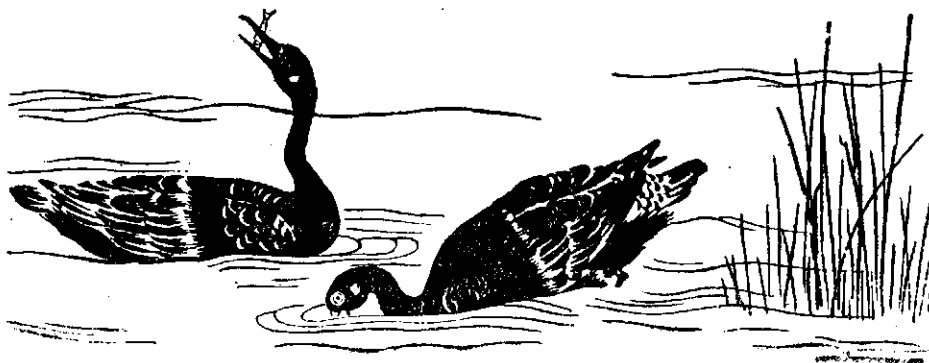
A trebuit să pleci îndepărtare,
ca să-ți simt sufletul ca o vibrație
și să văd,
prin lungul anilor prăpăd,
Cât ai știut să fii de bun și mare..

Olog...

Olog :
cine
a văzut, a rătăcit mai zornic decât mine?!..
Și cine
priveliștile lumilor le ține
mai vii, mai pline,
în gândul lui haihui,
zalog ? ..

Orb :
cine
are văz mai limpede ca mine
deși vede gându'n zboruri ca pe-un corb?!
Cine vede mai adânc și mai departe?!..
Cine și răsfoește amintirea ca pe-o carte?!
Orb :
cine vede peste vreme și peste moarte?!..

A. COTRUȘ

MEMORIILE CRITICE

IGENA FLORU: NUVELE, editura „Cultura Națională”: 1926.

Cu ce sentiment de cucernică evlavie mă apropii de volumașul acesta înhorbotat în negru și aur și strălucind ca o candelă de regrete pe un mormânt prematur. Cu ce degete sfoase desfac petalele acestei orhidei postume, crescută din țărâna caldă a unei vieți înainte de timp jertfită. Cu ce neînțeleasă jenă mă pregătesc să scriu cele două-trei cuvinte despre inima de aur cristalizată în paginile acestei cărți, în care sufletul Igenei Floru stăruie și în scrisul simplu, și în chipurile vigurose creionate.

Căci ce poate fi mai îndușoșător ca porumbelul acesta alb, întors parcă din ținutul umbrelor și al păcii fără de sfârșit și mângând peste amintiri, o zăpadă candidă și tristă! Poți să scrii neturburat despre virtuțile acestei literaturi, când ființa scriitorului se strecura, — eri parcă, — cu atâta grațioasă sfială prin viață, și când temeinicului ei succes de rampă o legase parcă pentru totdeauna, de viața asta trecătoare...

Din fericire, totîntreg suntem datornicii Libertății și în așteptarea călătoriei din urnă ne mai rămân amintirile, recapitulările, sau, ca în cazul de față o operă postumă, să ne aducă aminte de pierderea ireparabilă a unui scriitor de mare rasă.

Este cazul Igenei Floru din alegerea aceasta de nuvele. Pentru spectatorul ce-și amintește de succesul piesei sale de teatru „Fără reazăm”, de hotărârea cu care abordase temă și oameni, simplitatea mijloacelor artistice din nuvelele de față și centurul lor precuș nu vor fi o uimire. Dramaturgul, aici, se simte prezent în puterea de caracterizare ca și în darul cu care însuflețește, din câteva trăsături oamenii. Însă, pentru cititorul care n'a putut prin-le fiziologia literară a regretatei scriitoare, ca și pentru confratele care nu și-a făcut în scurta trecere prin viață a Igenei Floru, o imagine hotărâtă, — și câtă nu vor fi în situația aceasta, — volumașul de față va fi mai mult decât o revelație. Atâtea calități își dau întâlnire și se completează în puținele pagini rămase dela Igena Floru, atâtea improspătare, așa zice reabilitare a unor teme rurale, amintind timpurile semănătorismului, încât arta ei aduce când cu sobrietatea lirică a lui Gârleanu, din „Bătrâni” și când amintește de o înfructire sufletească cu Bucura Dumbravă. Negresit, apropierea din urmă e mai mult platonice. Pentru că cu greu se pot stabili asemănări între scriitorii desăvârșiți a „Haiducului” a „Ceasurilor sfinte” și a „Cărții munților” și între plărândul lujer pe tulpina cărui abia avură timp să lege cei câțiva crini ai nuvelor. Este, totuși, în scrisul Igenei Floru, o decizie, o înclinare pentru liniile mari, pentru acțiunea condusă cu siguranță din umbră, ca de gestul unei Pământe a codrilor, precum în „Schitul din munte” și mai ales în „Mușă” — amintiri care descind din arta vîră a Bucurei Dumbravă. Am putea, fără îndoială, stăru

asupra amintirilor două povestiri de mai îndelungi proporții, cu acea figură de Fedră criminală a Mușei, care urmărește și răpune din dragoste (tatăl acestui Hipolit a fost iubirea ei năvalnică, ea l-a răpit surorii sale și apoi l-a pierdut) și gelozie, pe nepotul îndrăgostit de o roabă dela curte și în care violența și sângele rece al crimei se temperează de reflecții ale scriitorului, amintind așa de plastic de cronicile bătrânești în cari povestitorul nu se sfa să-și mărunțisească gândul: „Mușă, Mușă, jupăniță

IGENA FLORU

necuminte! Ce șarpe și-a răsucit deodată în mână și și-a mușcat-o, de-ți vine să te scoli și să fugi, să fugi să nu te mai uiți în urmă-ți? Mușă, Mușă, blestemată și urată de soartă jupăniță fără noroc...”, sau această imagine, materializare a vrăjii aromate cu care roaba împletește pașii nepotului: „Livăntică și iar livăntică cu flori vinete și sfoase, subțire ca o fată fără gânduri, plărândă ca o mirenosită îmbătătoare și îndărătnică ca gândul păcatului”. Sau să amintim de micul roman de dragoste al fratelui Harion, în care totul se petrece ca în sânul Domnului și întoarcerea din drumul ispitei e tot așa de firească ca și patima ce-l chinuiește și-l alungă pe drumurile de munte.

Le amintim numai pentru că le vom întâlni concentrate, aceste calități de vigoare și suflu epic într-o schiță deprinsă dintr-o nouă mitologie a pădurilor. Dar mai înainte, două cuvinte despre calitățile de evocare și de poezie pe care le posedă Igena Floru. E vorba de acel portret al bătrânului „Conu Costică”, subiect așa de perimat dar peste care sufletul scriitorului a pudrat atâtea emoții prețioase încât dela „naturile moarte” ce reconstituiesc această lume miroșind a naftalină („apoi o cutie de scrisori — „Leveleză-lap” — un pieptene

galben, un bețigaș crestat pe care stă scris cu cerneală violetă: „răbojul porciilor”, un frumos ceasornic de aur cu monogramă, dar... cu lanț de aramă... vreo două scrumiere arhaice reprezentând câte-o broască disperată ce-și înfige pumnalul în inimă, două sfeșnice...”), la convorbirile bătrânului cu bătrânul argat Ciupercă (— „Ei boerule! Ce ai să te mai uiți odată după mine și n'ai să mă mai vezi! Vezi D-ta, omul la bătrânețe dă o șugubină peste ei și meare... — Măi, da ce-o fi acolo unde s'adună lumea asta care se duce și nu mai vine ferească Sfântul?”), până la finalul de poemă ce se înalță peste ogradă pustie, după moartea boerului, ca o mireasmă de tămâie. — toate se întregesc așa de desăvârșit, așa de discret și într-o așa unitate de ton, încât numai un poet și un artist stăpân pe tehnica nuvelei o putea realiza cu atâta naturalitate.

Aminteam de o schiță care ar însuma toate calitățile și mai ales esența temperamentului Igenei Floru. E schița „În Pădure”. Poezia a naturii, notație ascuțită pentru sufletul vegetației ca și pentru seva ce urcă în inima unei fecioare urmărită de un „Făt-Frumos” misterios și plin de rezervă adăpostindu-se după trunchiuri, psihologia dragostei stăruitoare, dar totul petrecându-se așa de sugerat numai așa de nematerial că dela o vreme, nu știi de-i adevăr sau legendă, realitate sau proiecție a unui vis. poemul acestui faun și acestei driade atestă în cel mai înalt grad calitatea proprie scrisului Igenei Floru: timiditatea hotărâtă. Aliajul acestor două atribute vrăjimese — sfială și decizie, — face întreg farmecul acestei schițe, care ar merita o citație integrală. Scena se deschide cu inocenta fecioarei și a pădurii turburate de spernă și drumeț vânzător. „Apoi totul s'a totit ca și cum n'ar fi fost. Vântul a luat cu el foșnetul ierburilor, glasul străinului și râul din nou a pornit-o la vale cu cântecul lui fermecat, ca un fus urias ce se loare singur...”

Și-apoi tot amănunte indicate în trecătoare, ca un șor de libelule cu imbrăncea încătoare în oglinda izvoare: fecioara își trăiește viața în mișcarea rădăcinii și ochii străinului o răndesc nemilos. Văra înaintea și cu ea și iubirea. Sufletul o vrăjește din adăpostul trunchiurilor. E un joc care o va pierde. Ai zice o Psyche torturată de iubirea mascată a lui Amor. Văd însă că e mult mai practic să citez, cel puțin, sfârșitul:

„Mărțuca ascultă tancul șopot al crengilor ce se lipesc legănându-se una de alta, susurul necontent al apelor, fluieratul unei păsărele îndepărtate răspunzând altuia, miile de foșnete, miile de zumzete, miile de șoaște, întreaga simfonie grațioasă și aeriană, ce se umflă din când în când într-o răsuflare adâncă, pornită din însăși inima pământului grea de fecunditate.

Într-o clipă se culcă miroase a brad și a miere, iar vântul răcoritor și mângăios, dulce ca o șoaște de iubire, aprig ca un braț de lupțator, moale ca o privire de femeie, vântul care vine din depărtări și din pustiri, care alunecă pe coapsele munților și desmiardă palștile, o scaldă din plin și pune în fundul ochilor ei cuminti misterul nepătruns și crud al iubirii care e așa de aproape de ură...

Soarele e la nimiezi. Tăcerea e mare.

Un vânt se porneste într-o tânguire prelungă și amuțese...

La doi pași, în mijlocul cărării. — el.

O așteaptă și umbrele frunzelor legănate de vânt îi joacă pe față.

Privirile lor se sorb o clipă, orbite, apoi capul ei se întoarce îndărătnic în altă parte.

Un pas. Crengile au trosnit.

O putere fără margini îi trage umul spre al-

BIBLIOGRAFICE

Din trecutul: „Universului Literar“

Nu cred cu totul lipsită de însemnătate cercetarea de față: ea ne va arăta că **Universul literar** a adus unele servicii reale scrisului românesc, deschizându-și larg coloanele fie scriitorilor recunoscuți și în plină producție, fie modeștilor începători cu adevărat înzestrați.

Ne interesează, deocamdată, anii 1910—1911 în care pe lângă colaborarea regulată a prozatorului **Emil Gârleanu**, mai dăm peste reale valori literare ca:

1. **I. Dragu**, care, în numerile 10—11, publică bucaia: **Pe drumul nebuniei**;

2. **Corn. Moldovanu** (No. 28) cu: **In cetatea morților**;

3. **Victor Etimiu** care dă un fragment din **Inșiră-te mărgărite**; plus un mare număr de reprezentanți autorizați ai culturii și ziaristicii noastre. Astfel, dintre cei dintâi, amintesc numele regretaților: **A. Vântul**, un minunat vulgarizator al clasicismului și chesăumtor de istoria artei, lângă care se situaază de minune (mai mult ca traducători) **Benedetto de Luca** și **Alexandrescu-Dorna**.

În fruntea ziarștilor trebuie puse numele d-lor **Leontin Iliescu** și **M. Negru**, prezenți aproape în fiecare număr, cum și acela al ziaristului-scriitor în dialect, **Emilian E. Ciuceanu** care, fără să fi împlinit majoratul, traduce „Scrisori din moara moa“ ale lui **Daudet** (No. 21, 25 28, 47 din 1910; 1—1911), pe lângă unele încercări originale, iar după aceea, cu bucați mai puține pe d-nii **G. Cosco** și **V. Biciurescu**.

Dintre folcloriști amintesc numai numele proctului covurluiian, **Petru Gh. Savin**, care a lucrat, în același sens, și la **Dunărea de jos** (Galați).

Încolo — nume încă destul de cunoscute și anume:

acela al d-lui **Em. Riegler**, care ne-a comunicat de curând, prin **Ideea europeană** interesante impresii dela cea mai înstărită ramură de Români. Istoricii; al economistului profesor și folclorist **D. Furtună**, al căpitanului **Dim. C. Zavalide**, pe vremea aceea numai traducător, mai târziu conducător iscusit de reviste, al poetului **I. N. Părvulescu**, al d-nei **Smara**, care semnează desigur, versuri războinice, al scriitorului **D. Iov**, care se pare că a părăsit literatura pentru politică și administrație, al căpitanului **Const. Argeșan**, laureatul de deunăzi al ziarului **Universul** care își dibuște pseudonimul schimbându-și-l aproape de la bucată la bucată¹⁾, al avocatului **George Tărăbuță**, pe care se pare că nevoile l-au smuls cu totul din mijlocul „schifelor din viața coriștilor“, în fine, pe d. **C. N. Mihăilescu-Conem**²⁾ care pare a nu fi găsit în literatură adevărata mulțumire sufletească.

Dar cercetarea de față mi-a scos în evidență o întreită serie de adevărați eroi ai poeziei. Mi-i aduc aminte așa cum i-am cunoscut și'n zadar îi caut, fie în paginile vieții, fie în acelea ale actualității literare: mă gândesc la atâți nefericiți începători cărora moartea nemiloasă le-a tăiat năzuințele spre frumos: la eroul **Const. T. Stoica** (pe vremea a-

ceasta numai: **Delaziliște** și numai prozator sau traducător) și la mai puțin inspiratul **Mihail Em. Pricopie** (colaborator al revistelor d-lui Iorga) decedat în urmă, ca profesor într'un orașel de provincie; la înzestrații concetățeni **Const. Spirescu**³⁾ cărui la o Poșta redacției i se spune:

Vă mulțumesc pentru aducere aminte. Regret că scrieți așa de rar.

Și la temperamentul poetic al hoinarului **Traian Anghelovici**⁴⁾.

Și, odată cu ei, la atâția eroi deveniți anonimi din cauza sgomotului asurzitor cu care actualitatea are grije să risipească posibilitățile trecutului. Mă gândesc la atâția alții chiar mai puțin cunoscuți ca acel nefericit visător **Liviu Coman**, autor de romane sentimentale, la versificatorul cu trăsătură romantic-modernistă **P. Dănescu**, la câmpinenii **Maria Vasilescu** și **M. Alexandrescu** cărui la Poșta redacției i se spune:

Ne-ați uitat? Nu mai scrieți nuvele frumoase? ⁵⁾

¹⁾ Prozator de valoare. Colaborator la „Semănătorul“. Autor al volumelor „Pe căi piezișe“ (proză) și „Pe drumul gloriei“, (poezii de război). Cere să fie trecut dela partea sedentară la linia de bătaie și moare vitejește la 16 August 1917, la Grozești.

²⁾ Autor al unui volum de versuri marinărești „Cântul valurilor“. Aici dă două bucați.

³⁾ În „U. L.“ 1910, No. 18.

Și încă:
Cu mulțumiri. Oricând veți trimite, va fi binevenit ⁶⁾.

În fine la d-nele **Sofica Mladinof** și **Constanța Sisyla Economu** — cu un cuvânt la atâți pelerini nenorocoși cari au bătut la poarta literaturii.

E o greșală dacă-i reamintim? Pentru cei grăbiți, da. Pentru noi, însă ei reprezintă pașii pe loc pe care i-a făcut și scrisul românesc în tendința de urcare care l-a caracterizat.

Să ne gândim la un singu lucru: la ceea ce a rămas din tot acest material: **Gârleanu**, aici, alții, aiurea și să lim recunoscători nenumăraților porumbei cari s'au jertfit spre a constitui un piedestal puternic marelui scris românesc. E o jertfă pe care suntem obligați să le-o recunoaștem, mai ales că, prin ea, s'a păstrat neatins nivelul adevărtului gust literar.

Cu atât mai mult trebuie să facă acest lucru revista aceasta, cu cât, în numele amintite, va regăsi nu numai o etapă a scrisului românesc, dar a însăși existenței sale.

PAUL I. PAPADOPOL

⁶⁾ Ibidem 1910 N. 20. Publică: So-nete, cântece și nuvele. Ce s'o fi făcut cu această persoană? Și-o fi găsit adăpost în petrol sau va fi murit? Subsemnatul, care nu e străin de chestiunile câmpinene, nu poate răspunde.

JEAN NEGULESCU: PEISAJ

¹⁾ Astfel d-sa semnează: **Const. Em. Popescu** — **Const. Popescu-Pitești**, **C. Em. Popescu-Argeșel**, în fine **C. Em. Argeșan**.

²⁾ Colaborator al „Semănătorului“; autor de schițe umoristice, pentru copii, traducteur și autor de epigrame.

ARDEALUL ȘI PROBLEMELE CULTURALE

Izolare sociala și naționalism

Tăria și curățenia naționalismului în Ardeal se datoresc în mare parte izolării sociale de maghiarime în care trăiau românii. Izolarea aceasta nu era ceva pus la cale în mod conștient, ci ea era o urmare firească a împrejurărilor. Românii formează mase compacte protutiindeni și astfel țărănul român nu simțea nici nevoia și nici nu i se cerea de nimeni să se apropie sufletește de maghiarime. Contactul care în mod fatal trebuia să-l aibă cu exponenții aceștia era de așa natură încât mai curând îl înstrăina de unghurim de cât să-l apropie.

Administrația politică era reprezentată la sate prin notari unguri sau evrei (români extrem de rușini), iar la centru plășii prin faimoșii „solgăbirii”, funcționarii dela căile ferate și dela poștă, toți unguri, erau vestiți pentru bătăria cu care se purtau față de public, fără excepție; fiscul venea în atâingere cu țărănul numai în cazuri foarte neplăcute, când trebuia să-l execute pentru impozite sau să-i „bată casa la tobă” pentru datoriile ce le avea la băncile evreo-maghiare; forța publică era întru chipată prin jandarmul cu pană de cocoș la chipiu.

Aceștia erau factorii națiunii dominante, pe care îi cunoștea și de al căror „concurs” nu se putea lipsi țărănul român, care numai în cazuri de tot rare venea în contact și cu funcționarii mai superiori și mai civilizați în procedeu de la prefecturi, tribunale sau administrații financiare. La ministerele din Budapesta nu credem să se fi dus într-o sută de ani o sută de țărani români pentru cauze private de-ale lor.

Intellectualitatea română, ridicată din același mediu și deci cu aceleași experiențe și amintiri despre reprezentanții națiunii dominante, s'a ținut și la orașe în aceeași izolare socială față de maghiarime. Românii își aveau „casinele” lor, unde se întruneau ei de ei, în nepălină libertate și nestingheriți de nimeni, fiindcă acele casine, pe care le aveau și maghiarii, se bucurau de toate drepturile societăților „închise”. La casină veneau toate publicațiile politice și culturale; acolo se discuta, la un joc de cărți sau la un pahar de vin, chestiunile dela ordinea zilei; se făcea politică și se punea lumea la cale.

Aceasta era în general viața socială a românilor din Ardeal. Puținele excepțiuni, unde câte-un individ „fraterniza” cu unghurii, nu schimbă într-un nimic fondul problemei care ne interesează.

Mulțumită acestei izolări sociale am avut naționalismul sănătos și curat în Ardeal.

Dar nici această neprețuită comoară sufletească n'a scăpat de bătaia lui Dumnezeu.

Deputații români, aleși cu multe suferințe și cu jertfa sângelui de țărâni noștri și trimiși în parlamentul din Budapesta pentru apărarea ființei noastre naționale, au prins repede gust de viața de capitală, până atunci atât de străină sufletului românesc din Ardeal. Evident că la Budapesta se trăia bine și se petrecea admirabil, elementul maghiar având un foarte pronunțat temperament pentru astfel de viață. Și în acele vremuri deputația era o situație excepțională.

Nu e mai puțin adevărat, că deputații

noștri de atunci erau nevoiți să stea în Budapesta, când parlamentul funcționa, dar nu vedem nici o necesitate imperioasă pentru hotărârea comitetului partidului național român de-a transpune centrul mișcării politice la Budapesta. Dacă s'ar fi mărșărit numai la aceasta poate urmările „desrădăcinării din vatra strămoșească” a politicii tot n'ar fi fost atât de grave. Comitetul a crezut că face un act de cuminenție înființând în capitala Ungariei, pe care însă românii n'o considerau și capitala lor, un ziar oficios al său „Lupta” și o foaie săptămânală pentru popor.

Argumentele invocate pentru justificarea necesității acestor publicațiuni erau: Legătura directă cu clubul parlamentar și informațiunea mai repede ce s'ar fi putut obține în capitală. Primul argument ar fi căzut dela sine, dacă s'ar fi luat în considerare împrejurarea, că clubul parlamentar funcționa abia în timpul scurt de câteva luni cât ținea sesiunea parlamentară, iar cât privește recepțiunea informațiilor de ajuns să amintim că Aradul e la o depărtare de câteva ore de Budapesta și foile maghiare arădane primeau prin telefonșirile de-odată cu zierele din capitală.

Dar aceste argumente nu erau de fapt ale comitetului, care poate nici nu s'ar fi gândit la editarea de ziare, ci ele i-au fost suggerate de tipograful Dimitrie Birăuțiu, care voia să-și facă afacerea săle cu banii comitetului și sub egida „naționalistă” a acestuia. Birăuțiu era un semidoc, ridicat din rândurile tipografilor simpli, și nu avea nici cel puțin caracter integru. Politiceste el era în serviciul lui Const. Burdea și din cauza miopiei comitetului național el a reușit în mod deghizat să facă în organul oficios al partidului național român politica măcelarului dela Caransebeș, Const. Burdea.

Trei ani și jumătate și-a făcut compania Burdea și Birăuțiu toate afacerile și abia atunci și-a deschis ochii și venerabilul comitet. Dar atunci era prea târziu. Răfuiala dintre comitet și Birăuțiu s'a transformat într-un scandal public enorm, din care Birăuțiu s'a ales cu profituri materiale, iar comitetul — care nu trase nici o învățătură din cele petrecute cu cearta dela „Tribuna” din Sibiu — cu a doua înfrângere culturală și morală, ca în scurtă vreme să sufere o a treia înfrângere, tot atât de puțin onorabilă ca și celelalte.

Scandalul dela ziarul „Lupta” se petrecea în anul 1910, în epoca de decadere culturală, despre care am vorbit în articolul anterior. Din fericire nici „Lupta”, nici foaia pentru popor n'au pătruns în păături mai largi la populația din Ardeal și astfel otrava lor n'a putut face mult rău. Oficialitatea partidului național român dăduse prin organele sale oficioase din nou dovadă de incapacitate culturală și de atitudine direct ostilă oricărei emancipări culturale, care însemna și emancipare de sub tutela politică a oficialității.

A fost o fatalitate, ca în epoca când deputații români puteau să vorbească de la tribuna parlamentului unghur lumii întregi despre durerile neamului românesc, acest neam să asiste acasă la el la certuri interne, din care se vedea multă goliciune sufletească.

„Lupta” au început, după cearta

cu comitetul, atacuri fățișe împotriva fruntașilor vieții românești, indiferent dacă făceau sau nu parte din oficialitatea partidului. „Luptei” îi răspundea „Tribuna”, pe aceasta o acuza „Drapelul” din Lugoj al d-lui Valer Braniste, iar în „Telegraful Român” făcea teorii de politică „cuminte” fostul tribunist Eugen Brote, în vreme ce Ioan Slavici apăra în aceleași coloane pe trădătorul Vasile Mangra.

Destrămarea — am putea zice chiar destrăbălarea — politică începuse. Era foarte firesc, și omeneste ușor de explicat, ca în această stare de decadentă generală a moralei publice să se ivească și „profitorii”. Profit se putea trage în diferite feluri în acele vremuri: Mai întâi „chesteiunea națională” era un bun izvor de exploatat.

Două curențe au existat totdeauna în Ardeal. Unul naționalist intransigent și celălalt moderat cu înclinațiuni spre o împăciuire cu maghiarimea. Naționalismul intransigent revenea „de drept” oficialității partidului și forma un fel de monopol, iar „politica modernă” era „bună” pentru capii celor două biserici române, cari se găseau între ciocan și nicovăla, ciocanul fiind guvernul unghar, iar nicovăla partidul național, adică întreaga românie din Ardeal.

Ce era deci mai firesc ca aderenții politicii moderate să facă o încercare de-a exploata starea de complexitate desorientare politică pentru realizarea unei împăcuiri cu maghiarimea. O mic și mai bine de ani a nutrit poporul român, nu numai din Ardeal ci de pretutindeni, o dușmănie neîmpăcată împotriva unghurimei, și în anul Domnului 1910, care nu mai era tocmai așa departe de anul mântuirii desăvârșite, s'au găsit naivi printre românii ardeleni să creadă că un proces de rasă milenar se poate tranșa de bun acord cu cel mai șovinist reprezentant al unghurimei, care a fost contele Ștefan Tisza, supraumit călăul națiunilor.

Dar acele „pertractări de pace” se datorau tot împrejurării transpunerii centrului politic la Budapesta. Astfel s'a evidențiat prin toate efectele și urmările cauzate de această schimbare radicală în tradiția politicii românești că oficialitatea partidului național român nu numai că a greșit când a transpus centrul politic dela Arad la Budapesta, dar prin aceasta a prejudiciat și interesele culturale ale națiunii, căci în loc să ajute dezvoltarea presei naționale existente din Ardeal i-a pus în coastă alte publicațiuni slab redactate și cu tendințe meschine.

În articolul viitor vom vorbi despre „împăcarea cu unghurii”.

ION BAILA

